

JERZY FLAGA* – LUBLIN

[Recenzja]: *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM, Agata Dworzak, Wydawnictwo „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska 2020, ss. 927; ISBN 978-83-63440-66-4

Książka stanowi pokłosie sympozjum naukowego zorganizowanego w dniach 22-23 listopada 2019 r. z okazji 400-lecia budowy klasztoru bernardynów w Leżajsku i utworzenia przy nim parafii 50 lat temu przez abp Ignacego Tokarczuka, metropolitę przemyskiego. Patronat nad sesją objęli: abp Adam Szal, metropolita przemyski oraz o. Teofil Czarniak OFM, prowincjał Bernardynów. Wiadomość o tych dwóch faktach jest podana na początku *Wprowadzenia* o. Sylwestra Skirlińskiego OFM, kustosa sanktuarium. Bezpośrednio po nim zamieszczono słowa wstępne: o. dr Konrada Cholewy OFM, definitora prowincji Bernardynów; Ireneusza Stefańskiego, burmistrza Leżajska; Marka Śliża, starosty powiatu leżajskiego oraz Omara Iacomella, burmistrza Piuro. Teksty te są poprzedzone kazaniem na 50-lecie parafii oo. Bernardynów w Leżajsku, wygłoszonym 23 listopada 2019 r. przez abpa Adama Szala, metropolitę przemyskiego.

Na sympozjum swoje referaty wygłosiło 24 badacze z różnych polskich środowisk naukowych. Wszystkie wystąpienia zostały jako samoistne teksty zamieszczone w książce. Ze względu na bardzo dużą ich liczbę nie jest możliwe dokonanie ich jednostkowej analizy. Aby jednak zapoznać zainteresowanych czytelników z ich treścią, przytoczę ich tytuły. W ten sposób ukazana zostanie różnorodność treści zawartej w tej cennej i wartościowej pracy posiadającej cechy studium naukowego.

Wszystkie teksty podzielono na dwie grupy, biorąc pod uwagę ich treść merytoryczną: historia i historia sztuki. Do grupy historycznej przyporządkowano 17 tekstów-referatów: Józef Półcwiartek, *Z dziejów Leżajska czasów staropolskich*; Stefan Gąsiorowski, *W cieniu bernardyńskiego klasztoru. Żydzi w Leżajsku: dzie-*

* Jerzy Flaga – prof. dr. hab. nauk humanistycznych, emerytowany pracownik Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

e-mail: jurek.flaga@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4817-677X>

je w okresie staropolskim, *dziedzictwo i pamięć*; Iwo Mirosław Janusz OFM, *Objawienia Matki Bożej Leżajskiej w relacji świadków wydarzeń*; Patrycja Gąsiorowska, *Krąg rodzinny Łukasza Opalińskiego, fundatora kościoła i klasztoru bernardynów w Leżajsku*; Bartłomiej M. Wołyniec, *Dzieje klasztoru oo. Bernardynów w Leżajsku w okresie staropolskim*; ks. Andrzej Bruździński, *Nowicjat w klasztorze bernardynów w Leżajsku w drugiej połowie XVII wieku*; Aleksander Krzysztof Sitnik OFM, *Dokumenty luźne dotyczące klasztoru bernardynów w Leżajsku przechowywane w Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie*; ks. Tomasz Moskał, *Bernardyni w Leżajsku staropolskim na kartach klasztornych „Liber Mortuorum”*; Roland Prejs OFMCap, *Bernardyni w Galicji w czasach zaborów*; Edyta Chomentowska, *Klasztor w Leżajsku w pierwszych latach zjednoczenia Zakonu Braci Mniejszych w świetle schematyzmów zakonnych*; Alojzy Pańczak OFM, *Trzeci Zakon Franciszkański przy kościele oo. Bernardynów w Leżajsku w latach 1885-1957*; Aleksander Krzysztof Sitnik OFM, *Klasztor oo. Bernardynów w Leżajsku w czasie II wojny światowej 1939-1944*; Szymon Wilk, *Uroczystości odpustowe jako przejaw działalności duszpasterskiej bernardynów leżajskich w latach 1944-1969*; Krzysztof Busse, *Inwigilacja sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku przez aparat bezpieczeństwa w latach 1944-1990 – zarys zagadnienia*; Czesław Gniecki OFM, *Franciszkański charakter kultu i pobożności maryjnej w leżajskim sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia*; Leonard Hryniewski OFM, *Życie zakonne czy duszpasterstwo parafialne? Analiza pastoralno-psychologiczna*; Oktawian Roman Jusiak OFM, *Geneza i historia duszpasterstwa parafialnego przy sanktuarium Matki Bożej w Leżajsku*.

Drugi dział zawierający referaty z zakresu historii sztuki liczy dziesięć tekstów referatowych: Gianni Lisignoli, Antonio Pelacini, *Da Piuro a Leżajsk*; Stanisław Kłosowski, *Atrybucja i proveniencja planu bazyliki ojców bernardynów w Leżajsku*; Joanna Daranowska-Łukaszewska, *Kilka uwag na temat siedemnastowiecznego obrazu „Omdlenie świętego Franciszka” w ołtarzu kaplicy pod jego wezwaniem w Bazylice Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie w Leżajsku*; Andrzej Betlej, Agata Dworzak, *Jeszcze raz o Antonim Osińskim w Leżajsku*; Magdalena Ludera, *Malarstwo monumentalne w kościele Bernardynów w Leżajsku a grafika augsburska i wiedeńska*; Cyprian Janusz Moryc OFM, *Malarski cykl „Siedem sakramentów” Dydaka Baturiny w klasztorze bernardynów w Leżajsku*; Andrzej Efreem Obruśnik OFM, *„Kalwaria Leżajska”. Dzieje, konteksty kulturowo-religijne i ocena zjawiska*; Christine Moisan-Jablonski, *Staropolska „chor-da”, czyli sznur św. Franciszka jako narzędzie wybawienia dusz z czyśćca w sztuce doby baroku*; Bogumiła Jadwiga Roube, *Ogrzewanie – problem opiekuna kościoła*; Julian Mieczysław Śmierciak OFM, *Tryptyk organowy w bazylice leżajskiej – analiza brzmienia i wpływu akustyki kościoła*.

Analiza i studium zaprezentowanych teksów nasuwa szereg spostrzeżeń. Przy prezentacji, zwłaszcza bogatego działu historycznego, zachowano porządek chronologiczny. W ten sposób uzyskano dobre ujęcie panoramy dziejów klasztoru od początku jego powstania (od czasów staropolskich) do czasów nam współczesnych z uwzględnieniem historii całego zakonu i towarzyszących im różnych wydarzeń historycznych. Na uwagę zasługuje też fakt, że aby tego dokonać, sięgnię-

to do różnych typów źródeł, takich jak *Liber Mortuorum* czy schematyzmy zakonne. Dzięki temu uwzględniono bardzo dużą liczbę interesujących kwestii, które odgrywały ważną rolę w klasztorze w zakresie jego funkcjonowania i działalności. Uwzględniono więc relacje z fundatorem, zagadnienie formacji zakonnej (nowicjat w Leżajsku), życie zakonne, działalność duszpasterską (duszpasterstwo parafialne, trzeci zakon franciszkański, uroczystości odpustowe, kult i pobożność maryjną), uwzględniono także działalność archiwalną (Archiwum Prowincji), próby zjednoczenia poszczególnych odłamów zakonu w XIX wieku, zasygnalizowano również działania polityczne wymierzone w zakon w okresie Polski Ludowej (inwigilacja przez aparat bezpieczeństwa) i przywołano także relacje z ludnością żydowską. Przede wszystkim opisano bardzo ważny problem objawień maryjnych rozpatrywanych w świetle relacji świadków wydarzeń. Jak widać, jest to bogata gama zagadnień o profilu historycznym związanych bezpośrednio z klasztorem w Leżajsku, a pośrednio z całym zakonem, które przytoczono i omówiono mniej lub bardziej dokładnie w dziele. Do powyższych zagadnień należy przywołać jeszcze treść zawartą w dziale historii sztuki. Nawet w tym dziale znajdują się wiadomości odnoszące się pośrednio do oryginalnej formy działalności duszpasterskiej. Są to artykuły o obrazie „Kalwaria Leżajska”, w którym o. A.E. Obruśnik OFM analizuje jej konteksty kulturowo-religijne, oraz o staropolskiej „chordzie”, czyli sznurze św. Franciszka jako narzędzia wybawienia dusz z czyśćca. Wiadomo, że „Kalwarie” łącznie ze znaną i słynną Kalwarią Zebrzydowską propagowały nabożeństwo drogi krzyżowej Pana Jezusa i przyciągały rzesze pielgrzymów. Był to bardzo specyficzny rodzaj działalności duszpasterskiej, w którą bernardyni byli wyjątkowo mocno zaangażowani. Warto zwrócić również uwagę na dwa bardzo oryginalne teksty, ze względu na to, że wzbogacają naszą wiedzę o funkcji jaka, obok liturgicznej, mogła spoczywać na kościele klasztornym. Pierwszy traktuje o organach w kościele leżajskich bernardynów (*Tryptyk organowy w bazylice leżajskiej – analiza brzmienia i wpływ akustyki kościoła*), a drugi o ogrzewaniu świątyni (*Ogrzewanie – problem opiekuna kościoła*). Dotyczą one dwóch różnych sfer, pierwszy strony muzycznej, drugi – strony porządkowej, dlatego określiłem je jako zaskakujące w sesji o charakterze wysoce naukowym, chociaż obiektywnie trzeba przyznać, że wnoszą one nowe elementy do badań nad – nazwijmy to szeroko – monastycyzmem polskim.

W świetle zaprezentowanych wyżej analiz i rozważań nad działaniami i funkcjonowaniem klasztoru w Leżajsku nie da się zaprzeczyć wyjątkowej wartości tej pracy. Jest ona ważna ze względu na wyjątkowo bogatą i rzetelną zawartość merytoryczną, poprawną dokumentację źródłową i dobrze dobraną literaturę oraz wysoką formę edytorską. Jest to niewątpliwie zasługa organizatorów konferencji oraz redaktorów, którym należą się słowa dużego uznania.